V

ORATIONES DVAE
IN SACROSANCTO OECVMENICO CONCILIO TRIDENTINO HABITAE

A R. P. ANDREA DVDITIO
SBARDELLATO, EPISCOPO TININIEN.
AC DD. PRÆLATORVM,
TOTIVSQ. HVNGARIAE
CLERI ORATORE,

Anno Domini M D LXII.

Venetiis, apud Iordanum Ziletum, M D LXII.

5

ILLVSTR.MO AC REVER.MO
PRINCIPI AMPLISSIMO
D. D. NICOLAO OLAHO,
Archiepiſcopo Eccleſiæ Metropolitanæ Strigonien. Legato nato, Primati Hungariæ, ac ſupremo Cancellario & Conſiliario S. Cæſareæ Regiæq; Maieſtatis. &c.

PETRVS FONTIDONIVS SEGOBIENSIS, *Theologiæ Doctor, Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi D. Petri Goncalez de Mendoza, Epiſcopi Salmantini Theologus,* S. P. D.

VOD ſæpe multorum ſermonibus acceperam, id nunc mihi experimento contigiſſe uideo, Antiſtes ampliſſime, tantam uidelicet eſſe, non cognitæ modo, ſed auditæ etiam uirtutis, & probitatis uim, ut eorum, quos nunquam uidimus, amore noſtros animos inflammet. Nam cum in Reuerendiſſimi Epiſcopi Tininienſis Andreæ Duditii, hominis amplitudinis tuæ ſtudioſiſſimi, familiaritatem, non ullis meis meritis, ſed eius incredibili bonitate, ueniſſem: cuius ego dulciſſima conſuetudine, ob ſingulare illius ingenium, candidiſſimum animum, ſuauiſſimos mores, eloquentiam ſummam, & reliqua, quæ in eo maximè elucent, uirtutis & literarum ornamenta, & utor frequentiſſimè, & mirificè delector: cumque in magna patrum corona, qui ſæpe ſalutandi, & colloquendi gratia conueniunt, ut frequenter in familiari colloquio ſolet accidere, quo in ſtatu res Hungarorum eſſent, commemoraret, præter bellum quod continenter cum Turcis gerunt, grauiter etiam uariis nunc opinionum de religione errori-

bus totam illam prouinciam laborare, non ſine maximo omnium dolore, referebat. Subinde uerò ut excitatum animis noſtris dolorem, tui recordatione mitigaret, quippe qui te inaudito quodam amore, & ueneratione proſequatur: & de te mirabiliter & ſentiat, & loquatur; intulit tui mentionem perhonorificam, mihiq; inter cæteros auditu iucundiſſimam; remq; exorſus ueluti à principio, te magnum & excellentem hominem non ob aliud, naturam procreaſſe, artes excoluiſſe, induſtriam cõſummaſſe dicebat; quàm ut diuina prouidentia, Eccleſiæ Hungaricæ miſeratione commota, illam terræ partem afflictam & calamitoſam, tantæ tuæ ſapientiæ reficiendã & conſeruandam traderet, in te unum magnam ſuæ ſalutis ſpem Pannoniam contuliſſe, quã tu præter cæteros & conſilio & uirtute plurimum iuuare potuiſſes. Te non modo paſtoris officio functum, populũ tibi creditum ſanctiſſimis præceptis & domeſticæ uirtutis exemplo inſtituiſſe, publicæ pacis perturbatores inſectatum fuiſſe; ſed etiam præſtantiſſimi ducis egiſſe partes, cum ſæpe ui, atque impetu Turcarum propulſato, non uiribus corporis, quas & ætas debilitauit, & dignitas ab hoc munere coercet, ſed magnitudine animi, conſilio, & propriis ſumptibus, fidei tuæ commiſſos homines, incolumes ab hoſtiũ iniuriis conſeruaſti. Itaque perpetuò ueluti in ſpecula quadam conſtitutum, excubias agere, imminentes utrinque tempeſtates intueri, quibus conſilio, ſapientia atque uirtute poſſis occurrere. Inter reliqua tua præclara facinora, narrabat Agriam, arcem munitiſſimam, & propè extremum Hungariæ præſidium, à centum ſeptuaginta millibus Turcarum obſeſſam, & acerrimè oppugnatam, imprimis quidem auſpiciis Ferdinandi Cæſaris optimi & religioſiſſimi Principis, atq; incredibili eiuſdem uirtute ac liberalitate, ſed tua etiam eximia induſtria, & patriæ iuuandæ ſtudio, exiguo militum numero & inaudita celeritate

ab obſidione liberatam, & ueluti ex ipſis hoſtium fauci-
bus ereptam, cum illorum ſumma ignominia,& tua im-
mortali gloria, de qua nulla unquam poſterorum ætas
deberet conticeſcere. Hic mihi Catonis atque Scipionis
ueniebat in mẽtem, quorum alter armatus cum externis
hoſtibus, alter uerò togatus cum domeſticis uitiis bellũ
gerebat: quorum tu laudem & gloriam mihi uidebaris
adeptus,qui utriuſque perſonam præclarè ſuſtinuiſſes,&
in utroq; ſtadio ac puluere ita deſudaſſes, ut & laureati
Imperatoris faſces, & glorioſiſſimus diuini paſtoris triũ-
phus tibi iure optimo deberẽtur. Sed illud eſt tibi longè
glorioſius, quòd dum hæc mala ab eccleſia tua & Rep.
depellis, non Scipiones aut Catones,non iam Herculem
illum,ſed Chriſtũ uerè ἀλεξίκακον imitaris. Fruere hac tãta
fœlicitate,cũ bona fortuna & gloria, Antiſtes clariſſime,
quo quidem non modo Hungaria, ſed ipſe etiam Cæſar
inuictiſſimus Ferdinandus gloriari poteſt, qui dum tan-
tũ imperii Romani pondus & interitum minantem atque
prope corruentem Eccleſiam ſuppoſitis humeris, tanto
cum labore & gloria ſuſtentet, eos fuerit Eccleſiæ prin-
cipes adeptus, qui poſſent illius auguſtiſſimum pectus,
tot curis æſtuans atque onuſtum,aliqua parte ſolicitudi-
nis leuare. Exhibuit præterea idẽ Duditius mihi librum
à te editum,coacta Synodo Tirnauiæ,qui animi tui ſolici
tudinem in cuſtodiendo grege, in propulſandis lupis, in
retinenda ueteri diſciplina ſic oſtendit atque declarat, ut
mihi quidem illam ſacroſanctæ uetuſtatis gloriam in ſæ-
culum noſtrum retuliſſe uidearis. Harum atque aliarum
multarum rerum à te præclarè geſtarum cõmemoratio-
ne equidem ſic ſum incẽſus & inflammatus, ut incredibi
lis quædam in animo meo exarſerit amoris magnitudo,
uſque adeo ut has ſtatim literas ad te mittendas decreue
rim, quæ tibi ob hanc tantam fœlicitatem,& Hungariæ,
immo uniuerſæ Chriſtianæ religioni ob tãtum Antiſtitẽ,
gratu-

gratularentur: quæ testes essent locupletissimi meæ erga tuam amplitudinem uoluntatis & obseruantiæ, quæ meo nomine, tantum Ecclesiæ principem, uirtutis splendore, doctrinæ gloria, sapientiæ & integritatis fama mihi iam cognitum, reuerenter salutarent, & me iam in ære suo esse testificarentur. Quæ enim esse potest, in tantis præsertim Ecclesiæ ruinis maior amoris & obseruantiæ causa, quàm nosse te pro Christi gloria, pro patriæ charitate, incredibilem animo solicitudinem, & immensos labores sustinere? Quis est enim tam ferreus, qui cōmunibus miseriis non commoueatur, et illos non amet & ueneretur, qui ut publicæ saluti consulerent, non modo priuata commoda, sed salutem etiam & uitam contempserunt,& huius sæculi infœlicissimi miserrimam cladem ab Ecclesia Christiana, maximis suis laboribus, periculis,sanguine etiam, si opus esset,redimēdam iudicarunt? Incidimus, Princeps clarissime, in tēpora miserrima & in eas hæresum flammas, quæ iam sine ingenti totius orbis ruina restingui non possint. A contentionibus ad arma uentum est: ardent bellis prouinciæ, Christianoru m sanguine domus & templa cruentantur, & hæc tempora prima illa nascentis Ecclesiæ exordia & incunabula, quæ tot Martyrum sanguine maduerunt, referunt iam & imitantur. Vt quod innocenti sanguine partum est,sanguine etiā conseruetur. Omnia infensum nobis Deum & iratū testantur. Pœnas de nobis sumere, electorum fidem experiri, bonorum patientiam exercere uult, neque enim aliam ob causam, hæreses excitari,& in populū Christianum impunè grassari permittit. Meritò doctor gentium Apostolus Paulus,hæreses Lydium esse lapidem significauit, ad quem, cuiusque fidem, uirtutem atque constantiam,exigeret diuina sapientia. Id nunc uidemus usu uenisse, ubique Deus suorum fidem explorat. Sed illud est magnopere dolendum, quòd licet nonnulli eximia pietate

tate atque conſtantia reperti ſint, qui acerrimi religionis aſſertores ſeſe magnis periculis, illius cauſa & morti etiam obtulerint, inter quos principem tu locum obtines; immēſam tamen multitudinem (proh dolor) ab hoſtibus Eccleſiæ Romanæ, captiuam duci uideamus. quot enim obſecro leuiſſimi & inconſtantes reperti ſunt? quot matris Eccleſiæ ſigna deſeruerunt? quot perfidiſſimi transfugæ ad aduerſarios defecerunt? quid teſtibus opus eſt? ipſius Eccleſiæ orbitas & lacrymæ teſtantur, quòd paſſim uideat, filios à ſuis complexibus abduci. Sed quid opus eſt me nunc lugere hāc tantam Eccleſiæ cla em, quam non modo illius filii, ſed ipſa iam euerſa templa & lapides, lamentantur. Temporum iſtorum ratio effecit, ut tibi cui omnia fauſta & lætiſſima cupimus, nihil lætum ſcribere poſſimus, ſed miſerum & lugubre eſſe oporteat genus literarum, conſentaneum iis miſeriis quibus affligimur. Nunc omnis ſpes, ad hoc ſacroſanctum concilium deuoluta eſt, & meritò, tanto enim ſtudio ſummi Pontificis coactum eſt, tanta patrum grauiſſimorum, tum etiam doctiſsimorum Theologorum frequentia refertum: tanto animi ardore in eccleſiæ ſalutem incumbitur, ut niſi illius curſum (quod Deus auertat) aliqua exorta tempeſtas impediat, fœlicē nobis exitum polliceatur. Tu uerò, Antiſtes clariſſime, in eam unam curam, (ſicuti facis) & cogitationem incumbe, ut Euangelica ueritas oppreſſa & labefactata, tuo beneficio in libertatem uindicetur, & ſapientiſſima illa inſtituta atque ſalutaria, quæ tuis ſcriptis diuinitus es complexus, omnium, & potiſſimum infantium animis imprimantur: ut cum illis adoleſcant, ut cum altas egerint radices, nullo poſtea uento doctrinæ euellantur, neque circūferantur, ut Eccleſia illa, quæ tuæ fidei atque ſapiētiæ commiſſa eſt, in priſtinam puritatem & integritatem tua diligentia reſtituatur. Longius prouectus ſum quàm tuæ ingentes curæ patiantur, præſertim

cum

cum indigna ſit hæc epiſtola, quæ præclaras tuas occupa tiones, & maximis atque ſanctiſſimis ſtudiis conſecratas uel temporis momentum interpellet. Sed ego quo beneuolo magis animo illam exciperes, non paſſus ſum ad te ſolam accedere, duos illi comites adhibui, quos intelligo tibi futuros eſſe gratiſſimos, & qui aditum illi ad tuam gratiam & beneuolentiam patefacient, duas, inquam, Duditii tui elegantiſſimas orationes, quarum altera, legatione functus eſt, tāto cum omnium plauſu & tua gloria, in cuius ille laudibus potiſſimum uerſabatur, ut dū præclaras illas excellenteſq; uirtutes tuas, in illo totius orbis gentium clariſſimo domicilio, in ſacræ, inquam, Synodi conſpectu, diuina quadam eloquentia, uoce & actione percurrit cum admiratione & ſtupore totius ſenatus, dum præterea mala etiam & calamitates, quibus Hungaria nunc premitur & uexatur, exponit, Deum immortalem, quanto maximo tui amore, & illius prouinciæ miſericordia, omnium pectora compleuerit: uſq; adeo ut licet omnes te magno ornamento & utilitati, huic ſacroſancto Concilio (ſi adeſſes) futurum eſſe, ex illius uerbis & commendatione iudicarent, illud tamen omnes cenſerent, te non magis à Pānonia quàm ſpiritum à corpore ſine hominis interitu poſſe ſeiungi. eiuſmodi ille uulnera Hungariæ patefecit, quæ tantum medicum nec pedem ab ea efferre paterentur. in altera uerò ſummam animi ſui pietatem in patriam, & in cæteras Germaniæ prouincias indicauit, dum omnibus ingenii & eloquentiæ neruis impetrare contendit à ſancta Synodo, ut perditas & profligatas nationes, ſi hac uia fieri poſſet, unius calicis (cuius infinita quadam cupiditate teneri uidentur,) conceſſione, ad Eccleſiæ gremium & unitatem reuocaret. qua in re, quanto ſententiarum pondere, quanto uerborum ſplendore, quàm ſuaui, et ad miſericordiam procliui genere orationis uſus ſit, quantam inde laudem
&

& admirationem reportauerit, ipsa, me tacente testatur oratio, qua quidem, cùm eam legeris, omnium commendationem duces inferiorem. in utraque uerò sic se extulit & excelluit, ut mihi quidem & de amplitudine tua, de Hungaria uniuersa, de toto sacerdotum ordine, sic uisus fuerit benemeritus, ut non meo solùm, sed omnium iudicio, & sibi & patriæ summam gloriam attulisse uideatur. Istarum pulcherrimarum orationum præsidio, spero & hanc epistolam, & meum erga tuam amplitudinem animum non ingratum esse futurum.

Vale Princeps Ecclesiæ clarissime, gloria atque decus Hungariæ.

Triden. XV. Calend. Sept.

MDLXII.

R. P. D. ANDR. DVDITII SBARDELLATI, EPISCOPI TININIEN. AC D. PRÆLATORVM, TOTIVSQ. Hungariæ Cleri in sacrosancto Oecumenico Tridentino Concilio ORATORIS,

AD AMPLISSIMOS SEDIS APOSTOLICÆ Legatos, cæterosq; eiusdem Concilij Patres, Oratio prior, habita VIII. *Id. Apr.* M. D. LXII.

RIA fuerunt tempora, & ea quidem nō ita multis mensibus interiectis; quibus temporibus hi, quos in literis quæ modo recitatæ sunt, nominari audiuistis, Reuerendissimus, & Illustr. D. Nicolaus Olahus, Archiepiscopus Strigoniensis, D. Episcopi, cunctus denique Hungariæ clerus lætitia sanè tanta affecti sunt, quanta uix ulla oratione explicari posse uideatur. Primum quidem tempus fuit, cùm religionis Christianæ rebus in maximum periculum, & extremum penè discrimen adductis, auditum est, eum nobis, Dei misericordia ac bonitate, ueluti è cœlo demissum esse gubernatorem, qui tot, tantisq; procellis, & tempestatibus agitatam, ac propè in scopulos illisam Christi nauem, Christo ipso, qui horribiles fluctus compesceret, è somnis excitato, tranquillum aliquando in portum perduceret. In quo certè ita nobis à diuina bonitate consultum esse confidimus, nihil ut iam ad fœlicem huius tam salutaris, tam bonis omnibus optatæ, tamq; speratæ rei euentum magnopere desiderandum amplius esse uideatur. Eum enim nobis Dei clementia Pontificem dedit, qui religionis studio, in Christi plebem charitate, ac sapientia longè excellit. Quæ quidem uirtutes in eo haud

obſcurè iam tum elucebant, cùm in Hungariæ regnum ſatis quidem incolume illo tempore, nunc uerò malis omnibus oppreſſum, ac penè euerſum, unà cum clariſſimo uiro fratre ſuo miſſus, omnium in ſe noſtrorum hominum ora, ſermonesq; conuertit. Neque enim tum noſtra gens alium eum futurum ſperauit, quàm qualem ipſe poſtea præclariſſimis, & omni commendatione digniſſimis actionibus ſe præſtitit. Etenim, ut alia quàm plurima transeamus, in quibus ſingularis eius ſapientia, ac ſumma quædam pietas enitet, quantum illud eſt, quod poſt adeptam hanc dignitatem, qua ne fingi quidem excelſior ulla poteſt, non propterea ad eum ſe dignitatis gradum ſublatum eſſe exiſtimauit, ut ſuis commodis, ſed ut Reipub. Chriſtianæ incolumitati, atq; utilitatibus inſeruiret. Et quidem, ut omnes homines intelligerent, eum hac una in re omnes cogitationes defixiſſe, cum primùm Pontifex Max. diuino afflante Spiritu renunciatus eſt, nihil potius habuit, quàm ut prauis opinionibus imbutas hominum mentes purgaret, easq; à ſimulata religione ad uerum Dei cultum; ab immani quadam contumacia, ad Eccleſiæ obedientiam; a ſumma demum inſania, ad integram ſanitatem reuocaret. Quòd ut ſapiens ac peritus medicus, quàm poſſet, leuiſſimo, & ad morbi naturam peraccommodato remedio tentandum, neque ſtatim ad acriores medicinas confugiendum eſſe iudicauit. Itaque cum ingratos ſanè multos, & leuiſſimorum hominum fallaciis irretitos, ac prorſus infatuatos Eccleſiæ, ſuosq; filios, omnem obedientiam abieciſſe, ſeq; è chariſſimæ matris complexu, per ſummam impietatem, ac petulantiam ſubmouiſſe animaduertiſſet; Dei Max. cuius in terris uices gerit, bonitatem & clementiam imitatus, non ſtatim illos omnino abiiciendos, ac pro ſumma ſua poteſtate, æternis ſuppliciis addicendos eſſe duxit, Sed eximia adductus charitate,

tate, ac paterna quadam indulgentia, id dedit operam, ut, si posset, Deo, sibiq; eorum animos conciliaret, eosq; in Ecclesiæ matris gremium restitueret. Atque id ut com modius rectiusq; consequeretur, sacrosanctum hoc Oecumenicum Concilium congregandum sedulò curauit. Atque hoc quidem fuit alterum lætitiæ illius tempus, qua Hungariæ Episcopos, & uniuersum clerum affectum fuisse initio dicebam. idq; profectò non sine causa. In eam enim spem ueniebant, fore, ut hac potissimum ratione pestilentissima hæreticorum lues, quæ uniuersum iam Christiani orbis corpus peruagata est, aut prorsus tolli, aut ita compesci posset, ut à summa desperatione ad magnam sanandæ reip. spem, bonorum animi erigerentur. Quam ad rem perficiendam, quid aptius, quid horũ sanctissimorum patrum celeberrimo conuentu accommodatius fieri potuit? Nam si in morbis curandis illud in primis spectamus, ut contrariis remedia adhibeamus contraria, in Hæreticis ad sanitatem reuocandis, omnis generis satis uberem, & abundantem, amplissimi patres, nobis medicinam suppeditabunt. Nempe si erit nobis contra Hæreticorum impietatem decertãdum; horum illis Patrum singularem pietatem opponemus: si cõtra superbiam, humilitatem; si contra inscitiam, rerum omnium scientiam? si contra leuitatem, constantiam obiiciemus. Nullum denique morbi genus illos occupare aut potuit antea, aut deinceps poterit, cui salutarem & præsentem in sanctissimis hisce Patribus medicinam reperire non liceat. Sed hæc notiora sunt, quàm ut in eis explicandis longiorem orationem sumi necesse sit. Iam uerò tertium tempus, quo incredibilem nostri Episcopi animis lætitiam senserunt, illud fuit, cum primùm inauditum est, ac postea constanti fama percrebuit, sanctiss. D. Nostrum, quæ summa eius est sapientia, ad sacrosanctum istud legationis munus obeundum, quo secun-

dum ipsius dignitatem, nullum in terris habetur maius, ex omnibus uos potissimum delegisse. Quod quidem eius iudicium ita omnium sententia comprobatur, ut nihil prudentius, nihil sanctius, nihil ad id, quod quæritur, perficiendum, accommodatius excogitari potuisse optimus quisque uerissimè prædicet. Tot enim sunt, ac tam præclaræ cuiusq; uestrum uirtutes, ut nulla existat tanta dicendi facultas, quæ earum laudib. non longè sit inferior. Quare ne uidear uel modestiæ fines transire, uel præter animi mei ingenium assentatione uti, malo egregias uirtutes uestras, animo cogitationeq; mecum ipse reputare, atque admirari, quàm pauca, eaq; non satis pro tantæ rei dignitate, in medium afferre. Nam satis præclarè mecum quidem in præsentia actum putarem, si uel illud dicendo consequi possem, ut eam, quam dixi, nostrorum Antistitum lætitiam, Vobis ante oculos ponerem, ac simul ostenderem eximiam eorundem in Catholicam Ecclesiam obseruantiam, ac studium quoddam singulare. In quo tamen illud me consolatur, quòd spero id ipsum uobis omnibus aliqua ex parte iam esse persuasum, tibiq; in primis Stanislae Hosi, Cardinalis amplissime, qui Nicolaum Olahum Strigoniensem Archiepiscopum, quem sæpe honoris causa nomino, & alios nostros Episcopos & nouisti, & eis familiariter etiam usus es. Te igitur Illustrissime Hosi testem appello, tuoq; grauissimo testimonio, D. Archiepiscopum, ac Dominos Hungariæ Episcopos honestari, ornariq;, & meæ cursum orationis adiuuari cupio. Non ne magnam in omnibus, maximam in optimo illo, ac prudentissimo sene D. Archiepiscopo pietatem, in oues sibi commissas charitatem, & curam, in lupis à caulis suis abigendis uigilantiam, in sanctiss. D. nostrum, in sanctam sedem Apostolicam obedientiam, in te, atque alios tui ordinis proceres obseruantiam cognouisti? Equidem illud pro certo affirmare

possum,

possum, si par esset nostræ tot iam bellis attritæ, ac penè prostratæ nationis ratio, atque aliarum etiamnum florentium, nec ipsum D. Strigoniensem Archiepiscopum, hominem quamuis ætate iam exacta, ac prope decursa, nec alios D. Episcopos nostros, omnes ferme aut aduersa ualetudine, aut senectute, quæ ipsa morbus est, ita confectos, ut minimè possint iter paulò longius ingredi; dubitaturos fuisse, huc omnes cupidissimè uenire, suamq; hanc talem, tantamq; lætitiam, & quam S. D. Nostro, S. sedi Apostolicæ, & uobis omnibus, & debent, & debere se libenter profitentur, obedientiam, atque obseruantiam, præsentes, quibus potuissent rationibus, declarare. Neque uerò alienum quidquam à maiorum nostrorum pietate, ac religione fecissent. Multas enim gentes gens nostra Hungarica in sanctam sedem Apostolicam obseruantia, & quæ hinc enascitur, pietate, ac religionis cultu antecessit. Cuius quidem rei tam multa, tamq; præclara extant testimonia, ut nemo adeo rerum sit imperitus, cui singularis Hungarorum pietas, ac religio non maximè sit cognita. Ac ne quid interim de multis Regibus nostris dicam, qui ob eximia in Christianos merita, ob uitam sanctè actam, in beatorum sunt numerum relati; quid illa, quæ in omnium oculis incurrunt, superba, & magnis opibus extructa templa, coenobia magnificentissima, sacerdotia opulentissima, an non satis magnum maiorum nostrorum pietati testimonium præbent? Iam uerò non ita pridem, sed patrum nostrorum memoria, saluis adhuc, atque florentibus Hungarici regni rebus, quanti illud studii, & obseruantiæ, quantæ pietatis erga Rom. Ecclesiam fuit totius nostræ gentis argumentum? cùm innumerabilis prope multitudo quotannis cupidissimè Romam confluebat, ut beatorum Apostolorum limina salutarent, atque his proni oscula figerent, omnesq; sanctorum reliquias, quibus urbs est

refer-

refertiſſima, uenerarentur; ac demum à Pont. Maximo, ſummi beneficii ac gratiæ loco, benedictionem læti domum referrent. Vias tum paſſim, plateas, fora, gentis noſtræ uiris ac fœminis, paruulos etiam ſecum trahentibus oppletas uidiſſes. Non quenquam uel ætas, uel ſexus, uel itineris longitudo, uel mille uiæ pericula, aut ulla omnino difficultas retinere poterat, quin Romam uenerabundus religionis ergò properaret. Omnia ſcilicet pietas uincebat. Atque hic quidem fortaſſe adſunt, qui hæc, quæ dico, uiderint, ut poſſit ab ipſorum oculis oratio mea firmiſſimum atque grauiſſimum huius tantæ noſtrorum hominum pietatis, & religionis teſtimonium capere.

Sed huius generis adeo ſunt multa Hungarorum pietatis teſtimonia, ut nuſquam ſe non offerant. Ac ne alia nunc attingamus, quid de tot, tamq; diuturnis atq; adeo continentibus aduerſus communem Chriſtiani nominis hoſtem, & ſuſceptis, & confectis bellis, quid dicam aliud, quàm quòd omnium hominum confeſſione uериſſimum eſſe conſtat? Hungaros nimirum ſingulari pietate, ac Chriſtianæ religionis ſtudio adductos, propterea arma ſumpſiſſe, ut horrendam illam barbarorum tyrannidem omnibus populis imminentem, depellerent, ac duriſſimum intolerabilis ſeruitutis iugum à Chriſtianorum ceruicibus excuterent, quorum quidem tantæ pietati, quæ ſatis digna à Chriſtianæ pietatis cultoribus referri gratia poteſt?

Ipſi, ut reliquæ nationes in utramuis aurem ſecurè, ut ita dicam, dormiant, ut pacis artes, omni depoſito timore, excolant, ut ſummo ocio perfruantur; ipſi, inquam, Hungari ſæuiſſimis barbaris ſua corpora miſeris modis dilanianda obiiciunt, ipſi barbarorum tela, in Germaniam, in Italiam, in Gallias, in Hiſpanias, in alias Chriſtiani orbis partes, directa, ſuorum corporum obiectu exci-

ctu excipiunt. O' pietatem singularem, ò ingentem atque admirabilem Hungarorum ex pietatis radicibus pullulantem charitatem.

Hanc à maioribus nostris nobis ueluti per manus traditam, ac summa semper constantia conseruatam pietatem, & obedientiam, & ipse D. Archiepiscopus, & reliqui Episcopi nostri suo, ut dixi, aduentu comprobassent, si parem uoluntati facultatem, aut commoditatem habuissent. Sed ita ab immani Turcarum rabie omnia diuexantur, ita ab hæreticis omnia perturbantur, ac sursum, deorsum, feruntur, ut si uel paululum se à suarum ouium conspectu subducant, nihil iam integri sit remansurum. Actum sanè de religione, deq; omni pietate foret, si D. Archiepiscopus, si alii D. Episcopi, non dicam in longinquam aliquam regionem proficiscerentur, sed si pedem omnino ex Hungariæ finibus efferrent. Si quid est, quod hæreticorum hominum rabiem compescat, auctoritas certè est, cuius nonnullum adhuc uestigium nostri Episcopi retinent. Idq; ob piissimi, atque optimi Regis nostri, Ferdinandi Imperatoris summam pietatem, & singularem quandam in Christianam religionem, inque nostrum hunc ordinem animi propensionem.

Et quidem, quòd Christiana religio in Hungaria aliquantum adhuc uigeat, neque prorsus explosa, exturbataq; sit, unius Ferdinandi Cæsaris pietati acceptum in primis referre debemus. Cuius erga nos clementia, atque in Deum pietate Episcoporum nostrorum auctoritas primùm nixa, tum functionibus quibusdam fulcitur, ac sustentatur, quæ in reip. nostræ administratione positæ sunt. Ac nisi maiorum nostrorum sapientium uirorum, uirtute perfectum, ac prudentia ita nobis prouisum fuisset, ut qui apud nos Episcopi essent, iidem etiam à Regibus ipsis nostris ad consilia adhiberentur, nullum

in Hũgaria iampridem pietatis uestigium reliquum esset.

Quòd si hoc etiam tempore à Regis consilio remouerentur Episcopi, Deum immortalem, quanta repente religionis, & rerum Ecclesiasticarum perturbatio existeret.

Nam tametsi eum Dei benignitate, & clementia Regem nacti sumus, qui unus omnium Regum pietatem ac sapientiam superat; tamen is tot populorum, tot regnorum, & maximi Imperii procuratione distractus, ac grauissimis, iisq; continuis occupationibus impeditus, qui potest cognoscere, quid in hac, uel illa Hungariæ parte fieri oporteat, nisi Episcoporum admoneatur diligentia? Eò iam hæreticorum uis processit, ut nisi aut ipse D. Archiepiscopus, cùm id per muneris sui pastoralis rationem licet, aut alius ex Episcopis aliquis ad Principis latus assistat, qui contra perpetuam hæreticorum audaciam & insolentiam, eius opem auxiliumq; imploret, omnia in peius ruere, ac retro sublapsa referri uideantur. Quod probe intelligens S. D. Noster, & re ipsa expertus, quanti intersit miserrimo hoc tempore, si docti, & pii uiri Ecclesiarum apud Principes patrocinium suscipiant, illum ipsum, quem iam ante nominaui, Nicolaum Olahum, Archiepiscopum Strigoniensem, uirum omni uirtutum ac laudum genere ornatissimum, teq, Reuerendissime Quinque Ecclesien. Episcope, hortatus est, ac monuit, atque adeo mandauit, ut nunquam ab Imperatoris & Regis nostri latere uel latum unguem discederetis; sed pro uestra auctoritate, & qua, merito uestro, plurimum apud eum ualetis, gratia, Ecclesiarum causam defenderetis, ac tueremini. Huc accedit, quod D. Strigoniensis, & alii ex nostris Episcopis non nulli Turcis finitimas arces habent. Iam in iis defendendis,& ab hostium iniuria tuendis, etsi Cæsareæ Maiestatis munificentia, & liberalitate potissimum subleuentur, nisi

tamen

tamen sua ipsi quoque prouidentia, ac cura, quæ ad remorandas, quantum fieri potest, hostium incursiones usui sunt, subministrent; si suam prudentiam, ac uigilantiam Turcarum potentiæ non opponant, quomodo fructus suos percipient, quibus se sustentare, suarumq; ouium commoditatibus prospicere queant? Postremò tanta est quorundam ac prope omnium nostrorum Episcoporum inopia, ut nisi eos piissimus idemq; optimus Imperator & Rex noster singulari sua liberalitate adiuuaret, & ex suo ipsos ærario aleret, uix fieri posset, ut hi se domi suæ sustentarent, nedum possint tantos sumptus, quanti hic faciendi sunt, sustinere.

His igitur publicis muneribus illhic occupētur necesse est, si suam Episcopi auctoritatem ac religionis dignitatem retinere ac tueri, si gregem sibi commissum defendere uelint.

Eò enim uentum iam est, ut non tam contra Turcas, quàm contra hæreticos nostris Episcopis sit decertandum. Quòd ni faciant, actum, ut iam dixi, de omni pietate foret. Quanquam ne hac quidem ratione possunt id quod cupiunt assequi. Tanti enim tum à Turcis, tum ab hæreticis impetus existunt, ut non nisi singulari Dei prouidentia, nullo eis humano ingenio, nullis uiribus, nullis opibus resisti posse uideatur. Atque utinam, ò utinam, cùm sacrosanctum hoc Oecumenicum Concilium dimittetur, & actiones nostræ, quem speramus, felicem exitum habebunt; utinam, inquam, illhuc, unde egressi sumus, nobis redire liceat. Hæc est nunc calamitosissimæ, olim uerò non tam aliarum rerum ubertate, quàm religionis integritate florentissimæ Hungariæ facies, quam nemo est adeò ferreus, qui aspicere, & lacrymas continere queat.

Sed tota hac de re, deq; miserabili Hungariæ statu, de hæreticorum multitudine, ac uarietate, deq; iis rebus,

quæ priuatim ad Ecclesias Hungar. pertinent, dicam alliàs, cùm id per uestram mihi benignitatem, & patientiam facere licebit. Nunc dicendi finem faciam, si prius illud dixero, Reuerendissimum D. Strigoniensem, D. Episcopos,& uniuersum Hungariæ clerum, cum ipsi ob iam commemoratas, multasq; alias causas, præsentes adesse non possent, ut suum tamen singulare studium testificarentur; quod antehac nullis unquam temporibus factum fuisse legimus, ne florentissimis quidem Hungariæ rebus, id nunc ipsos prostratis publicis, ac priuatis opibus præstitisse, ut nos duos hoc tempore D.Ioannem Syluestri Colosuarinum, Episcopum Chanadiensem, quem hic præsentem cernitis, & me, summa Cæsareæ Maiestatis uoluntate deligerent, qui eorum nomine omnem, quam S. D. Nostro, Sanctæ sedi Apostolicæ, & uobis debere se profitentur obedientiam deferremus, ac supplices obtestaremur, ut hanc ipsorum uoluntatem, atque etiam missionis tarditatem boni consulatis; Seq; ac suas Ecclesias, quæ in tutela, ac patrocinio potissimum uestro conquiescunt,eo loco habeatis, ut inter cæteras orbis terrarum Ecclesias, nonnullam ipsarum quoque habitam à uobis fuisse rationem appareat. Quæcunq; autem uos, & sacrosanctum hoc Oecumenicum Concilium statuerit, & sanxerit, ea nos, ipsiq; non secus, atque à Deo maximo profecta, qui nusquam à uestris consiliis abest, summa cum reuerentia,atque humilitate, non accipient solùm, sed accepta, quàm poterunt maxima cura, ac diligentia, tum ipsi seruare, tum alios etiam ut id faciant, adducere conabuntur.

RESPONSVM SACRI CONCILII TRIDENTINI,

AB IPSIVS CONCILII SECRETARIO PRONVNCIATVM.

EVERENDI Patres, Perſuaſum eſt ſanctæ Synodo, eam lætitiam, quæ communis fuit cum omnibus Chriſtiani populi nationibus, pro generalis huius ſacroſancti Concilii celebratione, ad prælatos quosque Eccleſiæ veſtræ Hungaricæ perueniſſe; cuius ſingulare ſemper extitit ſtudium, in tuenda, & conſeruanda uera Chriſti religione. Nunc rogandus eſt Deus immortalis, ut quæ tanto bonorum omnium conſenſu inchoata ſunt, ad optatos etiam exitus, pro ſua benignitate, perducat. Optabilius quidem ſanctæ Synodo fuiſſet, ut regni Hungarici Prælati ad hoc ſacrum Concilium perſonaliter acceſſiſſent, ſed quando Iuſtis & legitimis de cauſis, cum grauiſſimo teſtimonio Illuſtriſſimi & Reuerendiſſimi, D. Hoſii Cardinalis Varmienſis coniuncto coguntur abeſſe, libenter illorum excuſationem ſancta Synodus accipit, cum præſertim confidat fore, ut non multò minorem utilitatem Chriſtiana religio perceptura ſit ex opera, quam ipſi ſuis Eccleſiis his turbulentis temporibus, piè, & diligenter præſtare poterunt; atque eò magis, quòd res & negocia ſua uobis optimis & religioſiſſimis Patribus committenda exiſtimarunt. Quod reliquum eſt, uos, & mandata ueſtra, prout iuris fuerit, læto animo amplectitur, atque admittit.

ORATIO POSTERIOR

AD SANCTAM OECVMENICAM SYNODVM TRIDENTINAM

IN SESSIONE QVINTA, QVI FVIT *dies Iunij mensis* XVI, *habita à* R. P. D.

ANDREA DVDITIO SBARDELLATO, EPISCOPO TININIENSE, ET D. PRÆLATORVM, AC Cleri Hungariæ Oratore.

M. D. LXII.

I QVANTA est cœlestium diuinarumq; rerum dignitas atque maiestas, quanta Dei Max.in humanum genus beneficentia, mortales animo cogitationeq; comprehendere, ac mentis aciem in clarissimam illam æterni solis lucem defigere possent; tanta, tamq, incredibili uoluptate perfunderentur, ut nihil his studiis potius ducerent, nullo alio mentes pabulo reficerent, ac recrearent, nihil harum rerum contemplatione suauius, nihil iucundius, nihil beatius existimarent. Illud etiam uotis omnibus ab omnium rerum conditore Deo, dies noctesq; expeterent, ut in fœdum, ac tetrum hunc corporis carcerem inclusum animum, solutis uinculis, educeret, ac post longum hoc exilium, in cœlestem illam beatorum sedem, ac patriam transferret; vbi ex uberrimo illo diuinitatis fonte; omnem sapientiam haurire; atque omnibus, quæ illhinc largius promanant, diuinorum munerum diuitiis

ſe ſe perfundere, atque adeo ſe totos in immortales illos theſauros cupidiſſimè immergere, atque ingurgitare poſſent. Atque hoc quidem omnium mortalium eſſet ſtudium; hoc unum animos hominum magnis deſiderii ſtimulis excitaret, atquè inflammaret; in hoc uno òmnium euigilarent curæ, ac cogitationes, ſi, ut paulò ante dicebam, mentes humanæ, ex impuro hoc cœno, & caducarum rerum ſordibus emergere, atque ad diuinarum immortaliumq; rerum contemplationem homines erigere ſeſe, atque attollere, & ueluti cœlo capita inferre poſſent. Sed ita pulcherrimam, omnibusq; diuinis ornamentis decoratam naturam noſtram, primi parentis noſtri lapſus deformauit; ita omnibus æternæ ſapientiæ donis nudauit; ita perniciosa ſui contagione errati contaminauit, atque afflixit, ut cœleſtis patriæ, ac regni hæreditate deturbati, omnibusq; bonis exuti, nihil iam prope aliud, quàm unam tantùm, eamq; non planè certam conſequendæ illius gloriæ, quæ eius culpa nobis erepta eſt, ſpem retineamus. O' miſerabilem humani generis ſortem, ò luctuoſum illum nobis diem, quo de tam alto dignitatis gradu deiecti, & in has miſerias, in has anguſtias coniecti, ac depreſſi ſumus.

Execrando iſto, ac deteſtabili primi parentis noſtri errore factum eſt, ut abdita, & penitus retruſa diuinitatis myſteria, ac clariſſimam & pulcherrimam illam lucem, veluti degeneres quidam aquilæ fœtus, apertis oculis aſpicere prorſus iam nequeamus: Simulachrum autem, ac uix leuiter adumbratam diuinitatis imaginem, aut, ut uerius dicam, impreſſa in rebus terrenis illius ueſtigia, non niſi longe, idq; quaſi per nebulam, ac denſam quandam caliginem, contueri liceat. Vtinam uerò quando iam in eam nos ille miſeriam ſecum pertraxit, hanc ſaltem nobis facultatem reliquam feciſſet; ut ſi uel tenuem illam, quam in diuinis rebus aſpectamus lucem,

dicendo explicare non possumus; at certè summam Dei in nos beneficentiam & cognoscere, & cognitam dignis laudibus, atque aliqua grati animi quantulacunq; significatione prosequi possemus. Sed, ò miseram undique nostram sortem, ne id quidem satis, pro Dei optimi in nos meritis, ac pro tantæ rei dignitate perficere possumus; quin uerò illud ipsum, quod possumus, non, nisi eius munere, ac beneficio, possumus: ita, ut ne pro beneficiis quidem, nisi ueluti nouo eiusdem beneficio cumulemur atque adiuuemur, aut quas ei debemus gratias agere, aut omnino loqui liceat.

Ita infinito quodam beneficiorum cumulo, ac singulari Dei erga nos clementiæ magnitudine undique præmimur, atque adeo obruimur. Ac mihi quidem nunc ad Deum maximè confugiendum est, isq; suppliciter præcandus, ut, quoniam ipse & uoluntatem ad præclaras res peragendas, & facultatem, pro immensa sua bonitate, ac misericordia, humano generi largiri consueuit; mihi hodierno die in augustissimo hoc, & sanctissimo tot præstantium, ac summorum uirorum cœtu de sacrosancto Iesu Christi eius filii corpore, & sanguine; in quo infinita eius erga nos beneficentia in primis elucet; breuissimè dicere cogitanti; & mentem, uoluntatemq; ad omnem alacritatem excitet, & os meum talium, tantarumq; rerum maiestate iam tremebundum, ac titubans aperiat, & Spiritus sancti gratiæ particulam mihi aliquam impertiatur, ut si pro tantæ rei dignitate parum accommodatè dixero; illud saltem eius beneficio, ac munere consequar, ut omnis ab oratione mea uanitas, omnis longè remoueatur impietas.

Vos uerò, amplissimi uiri, obsecro atque obtestor, ut tam salutaris argumenti multis obstructam difficultatibus explicationem ita audiatis, ut neque attentionem, neque benignitatem uestram, qua in primis fretus ad di-

cendum ueni, in ulla orationis meæ parte mihi defuisse intelligam. Immanis ille, & capitalis, ac perpetuus humani generis hostis, qui tanquam Leo rugiens mortales circumit, quærens quem deuoret, nostris nondum miseriis satiatus, inueteratam illam suam consuetudinem; quam in primo parente, magno nostro malo, satis iam experti eramus; etiamnum retinens, non languet, non ocio torpescit, sed uigilat, huc atque illhuc circumcursat, omnibus locis præstò adest, insidias collocat, laqueos ponit, omnem diligentiam adhibet, ut irretitos homines teneat, & in tenebricosum illum, atque omni infœlicitatis genere refertum carcerem suum præcipites rapiat. Etenim eam nobis ille fœlicitatē inuidet, cuius nos, ipso eiecto à Seruatore nostro hæredes instituti sumus. Quid autem? nihil'ne suis ille artibus proficit? O cœcas hominum mentes. Si nouus hic aliquis, ac nondum satis adhuc cognitus hostis esset, cuius dolos homines antea au ditione tantùm accepissent; nonnullam fortasse inertiæ, socordiæ, imprudentiæ, qua se tuerentur, excusationem habere possent; Sed cùm ueluti hæreditarius quidem noster sit inimicus, qui non bonis, non fortunis, non mortali huic, & caducæ uitæ; sed æternæ fœlicitati, sempiternæ gloriæ nostræ insidietur; quæ tanta suæ salutis mortalibus est negligentia, ut eius fallacias effugere, dolos euitare, conatus eludere, impetus à se depellere, ac propulsare noluit? Antea suis ille fallaciis, suis illecebris, parentem illum nostrum, nosq; unà ab æterna fœlicitate abstraxerat, & astu perfecerat suo, ut nihil iam nostro genere miserius fingi posset. Nunc summa Dei Opt. Max. in nos clementia, atque Vnigenæ eius filii misericordia redditam nobis cœlestis uitæ, gloriæq; hæreditatem inuadere, atque iterum eripere conatur, & quos Christus sacrosancta sua morte ex diris eius faucibus per uim extraxit, nefarius ille, & insatiabilis anima-

rum

rum quaſi helluo quidam, iterum deuorare contendit. Quem enim alium tot in Eccleſia diſſidiorum, tot factionum, tot contentionum auctorem nominabimus, quàm illum ipſum, qui omnis inanitatis eſt pater, omnis diſſenſionis, omnis diſcordiæ, omnis deniq; mali ſator, ac ſeminator?

Sed quomodo ad rem aggreſſus eſt? præclarè ille quidem, & ad id conſequendum, quod ad euertendam humanam ſalutem in primis pertinere intelligebat, peraccommodatè.

Nam cùm probè noſſet, nihil ſe ante proficere poſſe, quàm ſi Chriſtum ipſum non poſſet, at certè, quòd proximum fuit, Chriſti in terris Vicarium aggrederetur; & Eccleſiam, cuius ipſe Vicarius præſidiis, ac viribus munitus eſſet, conuelleret: huc omnes machinas admouit, ut, quanta maxima poſſet ui, utriuſque auctoritatem labefactaret; atque etiam, ſi poſſet, & quocunque tandem modo poſſet, penitus euerteret, funditusque ex ſcinderet.

Non ignorabat ille, ſi alterutrius dignitas firma, ſtabilis, inconcuſſaq; conſiſteret, parum ſe promoturum; cùm tanta utriusq; inter ſe connexio exiſtat, ut non niſi unà & ſtare, & concidere poſſe uideantur. Itaque totis in utrunque uiribus impreſſionem fecit. Ac primùm quidem ſummum in terris Eccleſiæ caput, tanquam fortiſſimum aliquod propugnaculum adortus, quibus non armis, quibus non machinis ad oppugnationem uſus eſt? Poſtea uerò firmiſſimam ueritatis arcem Eccleſiam, cuniculis quibusdam actis, proſternere conatus, eos ad eam rem adminiſtros, ac ſatellites adhibuit, quos illhinc ob nefanda quædam patrata ſcelera transfugas, in ſua de uolaſſe caſtra conſpiceret. Ac cùm firmiora adhuc ſibi comparare præſidia, & quàm poſſet numeroſiſſimum exercitum, quo Eccleſiam oppugnaret, conſcribere uel-

let, animaduertit nulla alia ratione maiorem se facinorosorum hominum manum cogere posse, quàm si omnis sceleris, omnis impietatis impunitatem, tanquam amplissimum quoddam militiæ suæ stipendium proponeret, quam rationem etiam in impurissima ac nefaria Mahometi secta excitanda, atque propaganda secutus pridem fuerat. Itaque repente ueluti asylum quoddam aperuit, & omnis licentiæ, ad omnia perpetranda scelera signum sustulit. Hoc sublato signo, Deum immortalem, quanta breui tempore, non modo lixarum & calonum, sed iam ipsorum etiam ducum multitudo ad eius uexillum conuolauit? quot hominum millia sacramento huic se militiæ addixerunt?

Ibi tum præclari scilicet illi, ac generosi, & uel ipsis iam nominibus horribiles duces prodierunt; Lutherus, Melanchthon, Zuinglius, Oecolampadius, Osiander, Bucerus, Suenckfeldius, atque alii innumerabiles. Atque hi quidem, ut primùm ex Ecclesiæ matris castris pro fugerunt, arma illa, quæ à matre acceperant, ut à ui eam tuerentur; ò scelus, impii, ingrati filii, in ipsius sanctissimæ, castissimæ, optimè de se meritæ matris uiscera contorserunt, & crudelissimis diuinum eius corpus vulneribus lacerarunt.

Quid? hoc ne eorum furor ac rabies loco substitit? minimè uerò. Longius etiam progressi sunt, & in ipsa sacrorum adyta, ac ueneranda mysteriorum penetralia, per summum scelus, per summam impietatem, irruentes, rupto Christi domini testamento, sacrosanctum eius corpus & sanguinem; quem ipse, ut nos seruaret, profudit, ac perpetuum suæ erga nos charitatis monumentum ac pignus nobis in terris reliquit, scelerati isti filii de nostris manibus per uim extorquere conati sunt, ac quantum in ipsis fuit, conculcarunt, atque indignè protriuerunt. O' impietatem? Vnicum nobis in aduersis rebus sola-

solatium; vnicam hanc, & sacram anchoram, ad quam in tot, tantisq; humanæ miseriæ procellarum fluctibus confugeremus, excutiunt, ac de medio prorsus sublatam uolunt. Nihil efficitis, non deseret suam Christus Ecclesiam, non eam suo destitutam auxilio vestris diutius sceleribus patere, neque eam uestris amplius iniuriis expositam obiectatamq; esse uolet; vestros ille conatus, vestros impetus, reprimet, debilitabit, franget.

Quod quidem si nostra ille causa, pro quibus preciosissimum sanguinem istum suum, in quem uestri feruntur incursus, profudit, si nostra, inquam, causa non faciet, at certè sua ipsius causa faciet, ne tanta res tam indignis à vobis modis tractetur. Si reliqua uestra in hunc diem ferre potuit maleficia, neque ea statim uindicauit, quòd Ecclesiam suam hisce ad patientiam malis exerceri, & electos suos hoc ueluti igne quodam examinari ac probari uoluit; vestrum istud tantum, tamq; nefarium, & inexpiabile scelus, ne erretis, inultum abire non sinet. Neque uerò poterit. Nam si summus ille, atque æquissimus est iudex, si ita iustus est, ut omnis iustitiæ, omnis æquitatis uberrimus quidam sit ueluti fons, atque origo; qui fieri potest, ut in tam contumeliosos, & in suam carnem, in suum sanginem tam iniurios homines non animaduertat? Carnem ille suam, qui uerè est cibus, & sanguinem suum, qui uerè est potus; panem illum angelorum à uobis proteri sinet, ac de Cœlo sæuientes uos in il lum aspiciet? O singularem sceleratorum hominum con fidentiam? O nimiam audaciam. Nos uerò, pater cœlestis, qui improbi quidem filii, sed tui tamen filii sumus, eximiam atque incredibilem hanc tuam erga nos charitatem agnoscimus; ac preciosissimum, omnibusq; diuinorum munerum thesauris affluens corpus, ac sanguinem tuum, in terram prostrati, suppliciter, ac demissè veneramur. Neque enim tua in nos ingens ignorare nos

patitur

patitur misericordia, quantum hoc admirabilis tui erga nos amoris sit pignus; illudq́ue planè persuasum habemus, huius cibi, hoc est, corporis tui esu, & sanguinis tui potatione, tali nos tibi nexu copulari, tamq́; indissolubili, ac firmo quodam uinculo coniungi, nulla ut post hac uis abs te nos diuellere, aut abstrahere queat.

Atque hoc quidem ita esse, quis iam dubitare ausit? Cùm Christum ipsum, Seruatorem nostrum, audiat dicentem; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: Hic est panis ille uiuus, qui de Cœlo descendit; qui ex hoc pane manducauerit uiuet in æternum. Iam quis tantæ huius beneficentiæ magnitudinem, aut animo complecti, aut oratione prosequi se posse existimet? Ipse unigenitus Dei filius, summa bonitas, summa sapientia, summa perfectio; nostræ nihil opis indigens: quin potius uicem nostram dolens; miserabilis conditionis nostræ misertus; cùm Deus esset, (dictu mirabile) cùm Deus esset, è cœlesti suo domicilio, nostra causa, in has se terras demisit, vilem hanc, & abiectam carnem nostram, tanquam sordidam, atque indignis quibusdam maculis imbutam uestem induit, homo factus est: atque ut diuinitatis nos suæ participes faceret, eamq́; nobiscum communicaret, cùm infinita nostra scelera, nemo alius, nisi ipse, qui infinitus & immensus esset, expiare unquam, ulla ratione posset, nostram hanc naturam assumpsit. Ad extremum autem, ut in cælestis patriæ ciuitatem, è qua eiecti eramus, postliminio nos restitueret, ut denique Deos nos efficeret, acerbissimam pro nobis mortem, volens, libensq́; oppetiit, hostiamq́; se, ut iratum & auersum à nobis Patrem placaret, in ara crucis, immolandum præbuit. Postremò ne quid omnino ad summam eius erga nos beneficentiam deesset, aut requiri à quoquam posset, cum iam antea illud ipsum, quod de nostro sumpserat, nobis restituisset

ſtituiſſet (quod tamen ne ipſum quidem noſtrum dicere poſſumus, cùm omnia ab eo acceperimus, ac quòd ſpiramus, quòd uiuimus, quòd denique ſumus, ipſi, qui ex nihilo nos procreauit, acceptum ferre debemus) ut immortale hoc ſuum beneficium nobis cumulatius quodammodo redderet, humanam noſtram naturam diuinitatis ſuæ temperamento perfecit, atque abſoluit, & coniunctam atque in unum iam concretam, admirabili quodam nexu, humanitatem cum ipſa diuinitate nobis in ſacroſancto hoc Sacramento utendam, fruendam reliquit. O'admirandum; ò ſacrum; ò ſalutiferum, & omni ſuauitate refertum conuiuium, in quo Chriſtus Deus, & homo perfectus nobis proponitur. Sed quo me rapit ardor? Nullum mihi cum impiis iſtis Satanæ ſatellitibus ſuſceptum certamen eſt, qui ipſum Seruatorem noſtrum (quod dicere horreſco) uanitatis arguere non dubitant. qui quidem, ne quis unquam exiſteret, niſi mentis inops, qui de ſacroſancto hoc myſterio addubitaret; aut ſecus, quàm fas eſſet, exiſtimaret; ipſe ſanctiſſimos ſuos oculos in cœleſtem hunc panem defigens, apertis ac diſertis uerbis dixit; Hoc eſt corpus meum. Non eſt mihi contra iſtos depugnandum: ipſi ſibi, mihi credite, pernitiem; ipſi ſibi exitium adferent. Eſt aliud quoddam nefariorum hominum genus, quos ad ſubruenda Eccleſiæ fundamenta malus ille Dæmon ſubmiſit.

Hi uerò, ut fucum facilius facere, & imperitos homines ad defectionem adducere, atque in ſua pellicere caſtra commodius poſſent, pietatem prætexentes, in angelos ſe lucis transformantes, nouo, & in vulgus plauſibili quodam armorum genere matrem adorti, pro Chriſti ſe ſanguine prælium inire, ac dimicare prædicant. Chriſti ſibi ereptum eſſe ſanguinem, imperita approbante, & acclamante multitudine, fremunt, eumq; ſibi depoſcunt.

poſcunt.

posse, si, ab eius usu abstinerent. Itáque iam tum ab initio, cùm hæc plurimùm consuetudo uigeret, ut populares quoque sub uini specie Christi sanguinem sumerent: ex eis illi, qui eo in statu essent, ut non nisi magno negocio, ac summa cum difficultate cauere possent, ne aliqua, per imprudentiam, sanguinem potantibus guttula efflueret, atque ex ore delaberetur; ipsi se, sua sponte, prophanationis ac sacrilegii metu, ac fuga, ab hoc usu remouerunt. In quo quidem præclarum & memorabile suæ pietatis ad omnem posteritatem argumentum transmiserunt. Ac sapienter illi quidem. Nam & summa pericula hoc suo facto deuitarunt; neque tamen propterea non omnem eam utilitatem, ac totum illud, quod utriusq; speciei communicatione percipi solet, ad se non traduxerunt.

Non ignorabant illi æquè sub panis, atque sub uini specie, totum Christi corpus esse; Atque utrunque tam alterius duntaxat, quàm utriusque specie contineri. Corpus enim uiuum, quale illud esset, sanguinis expers, existimare nefas putabant: Sanguinem item uiuum, qualem illum esse non dubitabant, non nisi in corpore consistere planè persuasum habebant. Deinde uerò ne illud quidem nesciebant, Christi corpus in partes secari, ac diuidi non posse. Ex quo facilè intelligebant, & sub pane, & sub uino, totum, uerum, uiuum Christi corpus, & sanguinem; non cadauer mutilatum, aut membratim discerptum, non cruorem existere.

Cum autem tanti, tamq; admirabilis sacramenti aptã in pane, & uino, ac cohærentem inter se connexionem, & non dissolubilem quandam quasi coagmentationem cogitatione satis assequi non possent, omni cum demissione, ac pietatis testificatione, ex lætis illorum animis præclara illa uox erumpebat. O' res admirabilis, manducat dominum pauper seruus & humilis. Ad hæc illa

etiam audiebantur.* Tantum ergo ſacramentum uene-
remur cernui; præſtet fides ſupplementum ſenſuum defectui. Ad extremum autem cum iſtorum imitatione, non ita multas poſt ætates, uniuerſi penè Eccleſiæ filii, ut pietatem, & quem Seruatori ſuo cultum debebant, ſartam tectam conſeruarent; ipſi quoque à periculoſo illo ſanguinis potu paulatim ſe ſe ſubduxerunt, & illa hauriendi calicis conſuetudine abrogata, hunc non nouum quidem, ſed non ab omnibus æqualiter ubique ſeruatum panis tantùm edendi morem unanimi conſenſu receperunt. Ita factum eſt, ut iam inde à ſexcentis, & amplius annis, calicis uſu, omnibus ferè, aut certè plurimis locis prorſus ſublato, panis tantum comedendi conſuetudo magno ſtudio ac religione conſeruaretur. Quieſcebat in ſumma tranquillitate totus penè terrarum orbis, cùm ecce Satan communem & tam altam Eccleſiæ pacem inuidens, triſtem illam ex Erebi ſedibus Erynnim exciuit, & ut ſumma imis permiſceret, atque omnia perturbaret, in Chriſti gregem immiſit. Tum uerò Eccleſia portentoſi huius monſtri exortu perterrita, deque filiorum ſuorum ſalute magnopere ſolicita, cùm ſponſi ſui ſanguinem non ad errorum expiationem, ſed ad impietatem, ad iniuriam, ad prophanationem expeti uideret; ne, ſi taceret, boni etiam, ſed tamen incauti filii in eundem, per imprudentiam, errorem prolaberentur; hanc ignominiam, hoc tantum ſcelus ferre diutius non potuit: Sed uocem ſuſtulit, ingens eſſe periculum denunciauit, quod ut uitari poſſet, ad laudatam illam priſtinæ pietatis conſuetudinem filiorum animos incendit, atque uehementi quodam ardore inflammauit.

Non omnes tam piæ matris monitis paruerunt, non omnes dicto audientes fuerunt: ſed obedientia ſemel abiecta, in peſtilentis, & pernicioſæ illius libertatis, cuius

dux

dux ipſe Satan eſſet, caſtra profugerunt; ac nullo honore, nullo cultu, nulla reuerentia Sanctum Domini proſecuti, nullum iam fingi poteſt tam magnum ſcelus, quod illi aut cogitatione non deſignauerint, aut etiam re ipſa aggredi dubitauerint. Continebat iſta ſe peſtis initio intra anguſtos illos unius Boemiæ fines, neque latius adhuc ſerpſerat; cùm aduerſarius noſter, tanti huius mali contagionem ad reliquas etiam orbis terrarum partes deriuare cupiens, alium quendam ſuum ab inferis emiſſarium excitauit.

Hunc furiis percitum, ambitione tumentem, inuidiæ ſtimulis agitatum, ſanguinem, cædesq; ſpirantem hoc tam præſenti ueneno imbuit; quod ille poſtea in Germania, nobiliſſimo illo Eccleſiæ membro ſpargeret, ac diſſeminaret, & tanti mali ui tabeſcentes miſerorum hominum animas ad Tartara detruderet.

O incauta filia. Ita'ne te facere oportuit? Vbi mens; vbi ſenſus! vbi præſtans illa tua uirtus tum fuit, cùm tam uenenatum hoc, & uirulentum poculum fraudulenter ad tuam tibi pernitiem propinatum tam auidè hauſiſti? En, tuo exemplo, alios etiam fratres tuos ad ſceleris eiuſdem ſocietatem inuitaſti; eodem communicato ueneno illos infeciſti; infectos tecum unà perdidiſti.

Hanccine tu matri tuæ, pro ingenti ſuorum in te meritorum magnitudine, poſt tot ſæcula, gratiam refers? Illa te in denſiſſimis impietatis tenebris demerſam, erexit; illa Dei ignorationis caliginem ab oculis tuis diſcuſſit; illa ueritatis tibi lucem intulit; illa ab impio te Satanæ cultu, ad veri Dei cognitionem traduxit; illa iratum tibi Deum conciliauit; illa diuinorum te munerum participem fecit; illa tibi Chriſti, ſponſi ſui, corpus & ſanguinem propoſuit; illa tibi cœlum denique ipſum patefecit: & tu, tantorum beneficiorum oblita; ſuauiſſimo obedientiæ iugo excuſſo; contempto Deo; ſalutis tuæ

matrem; curre in chariſſimæ matris gremium; curre in eius amplexus. Viden' ut illa ardentiſſimis ſuſpiriis, acerbiſſimisq; te lacrymis ad ſe uocat? Viden' ut te apertis brachiis, ut obuiis ulnis auidiſſimè expectat?

Si te perditam filiam recuperabit, omnibus lætitiis efferetur, exultabit, triumphos aget. De te uerò quid dicam opibus olim, uirisq; florens infœlix mea patria? clariſſima ſanctiſſimorum Regum domus; quid de te dicam? Meminiſti tu quoque quid à matre tua Eccleſia acceperis.

Illa te aberrantem, in uiam duxit, illa tibi ad cœlos iter commonſtrauit; illa te in cœleſtis regni hæreditatem adſcripſit; illa tibi omnia uirtutis ac pietatis ornamenta tradidit; illa tibi arma, quibus aduerſus humani generis hoſtem decertares, ſubminiſtrauit; illa te omnibus ad illud certamen accommodatis rebus inſtruxit; illa, ſi quo caſu ſuccubuiſſes, victam erexit, recreauit, animos addidit, fortem & alacrem prælio reſtituit; contra uerò ſi uirtute tua hoſtem illum tuum ſuperaſſes, uictricem omni laudum genere ornauit, ad cœlum ſuſtulit, omni commendatione, ac prædicatione proſequuta eſt. tuis illa Regibus prudentiam, conſilium, uirtutem ſuffecit; tuos illa Reges fortiter, conſtanter, & præſentiſſimis animis, aduerſus communem ſalutis noſtræ hoſtem belligerantes, poſt uictoriam in cœleſtem ciuitatem quaſi triumphantes induxit, atque in beatorum numerum inſeruit; illi tu ſalutem, illi omnia debes. Memineris antiquæ uirtutis, maiorum tuorum pietatis, conſtantiæ, in matrem Eccleſiam charitatis & obſeruantiæ. ne te ulla ui abduci, ne te ullis unquam ab eius gremio rationibus auelli patiaris. Illa tibi à ſuo ſponſo uires impetrabit; antiquam illam maiorum tuorum uirtutem, & ingens animi robur, ac fortudinem recuperabit. Illa ſuis apud Chriſtum precibus perficiet, ut ſæuiſſimum illud immanis

nis Turcarum tyrannidis iugum tandem aliquando à cer uicibus tuis excutias; ut post diuturnam, miserabilemq; tot annorum seruitutem in libertatem te uindices, ut te attollere; ut erigere; ut Christiani nominis hostes labefactare, frangere, propulsare queas; ut post tot, tamq; difficiles labores exantlatos, summa pace ac tranquilitate perfruare; ut denique suauiter in charissimæ matris sinu conquiescas. Vos autem, amplissimi Patres, aberrantes filios uestros respicite; reduces libenti atque alacri animo excipite, complectimini, fouete; abeuntes omnibus, quibus potestis rationibus retinete; fuga iam dilapsos, blandis uocibus reuocate; manum reuertentibus porrigite, attrahite, omni charitatis ac benignitatis significatione prosequimini. Non tam iudices uos illis, quàm parentes præbete, atque horum affectum erga illo, planè induite; omnem ex animis uestris acerbitatem eiicite; omnem offensionem deponite; omnem iracundiam abiicite. Misericordiæ nunc tempus est: Christum misericordiæ, non ultionis Deum ante oculos uobis statuite. ignoscite errantibus, errorem deprecantibus subuenite; supplicum aliquando miseremini. sublatam de medio malis Dæmonis artibus pacem illam, quam Seruator noster sacrosancti testamenti sui tabulis consignatam, non multò ante, quàm moreretur, ueluti amplissimam quandam, & planè omnibus bonis circumfluentem hæreditatem nobis reliquit, orbi Christiano restituite. Videtis, nisi fallor, quantis discordiis, quantis dissensionibus, quantis odiis res agatur. Cernite, ut uestri se filii immaniter cruentent, ut mutuis se cædibus conficiant. Vbi illa uestra pietas, vbi charitas, vbi in filios uestros commiseratio?

Adeste auxiliis, suppetias ferte, extinguite hoc tantum, tamque latum incendium, ne miserabili isto igne totus terrarum orbis, vestra potissimùm culpa conflagrasse

graſſe uideatur. Huic uos rei tum demum obuiam ire poteritis, ſi imbecillitatis filiorum veſtrorum miſerti, ad eorum uos infirmitatem demiſeritis, & incredibilem illam eorum ſitim, qua dies, noctesque crucianrur, quamprimùm reſtinxeritis. Quod quidem non ante fiet, quàm uos tantopere ab illis expetitum Chriſti ſanguinem, hianti ore, ſiccis faucibus, ſummo cum deſiderio expectantibus, non grauatè, præbueritis.

Ne committatis, Patres, ut tot populorum, tot nationum, tot inſignium prouinciarum, tot nobiliſſimorum regnorum, quæ nunc eodem incendio abſumuntur, inanem eſſe iacturam exiſtimetis. Arctiſſimo hoc vnitatis, & pacis uinculo diſperſas, ac diſſipatas, & inter ſe pugnantes filiorum ueſtrorum mentes ac uoluntates colligite, firmiſſimo hoc nodo diſcrepantes animos conſtringite.

Non uult Chriſtus ita uos propoſiti veſtri tenaces eſſe, ut propter hunc ſanguinem, quem pro omnibus ipſe profudit, tanta ſit inter nos, tamq; pernicioſa animorum diſſenſio: quin potius propterea hunc ſanguinem effundere, &, quod maximum eſt, ignominioſiſſimum mortis genus obire uoluit, ut nos charitatis eius erga nos memores, coniunctiſſimis inter nos animis eſſemus, & quàm concordiſſimè uiueremus. Ne cogitetis, Patres, eos, qui tanto ſtudio, tanta contentione, tam ardenter Chriſti ſanguinem expetunt, atq; efflagitant, tam negligentes, tam impios futuros, ut quod tanto ardore ſibi dari poſtulant, & obſecrant, id non omni ueneratione ſint proſecuturi, non omnem ab eo prophanationem longiſſimè amoturi. In ueſtra propemodum manu eſt, ut à recta ſalutis uia deflexos filios veſtros, in uiam iterum retrahatis. In uos omnium coniecti ſunt oculi; à uobis uniuerſus terrarum orbis ſalutaria documenta, optatam

tam illam, & iamdiu cupitam pacem, concordiam, summam animorum, ac uoluntatum consensionem auidissimè expectat; vestram omnes fidem, vestram opem, vestram misericordiam implorant. Ne sitis ita implacabiles, atque inexorabiles. Succurrite labenti, & iam iam ruituræ Reip. Christianæ, pacem orbi reddite, charitatem restituite, errantes & in alienis, atque adeo pestiferis pascuis uagantes oues uestras, in suas caulas congregate, salutari illas pabulo recreate. Eas uerò, quæ nondum dispersæ passim omnibus campis, relicto grege, uagantur, summa diligentia continete, ne ab eis uel latum unguem discedite, ne solas relinquite. Væ soli, inquit ille, quia si ceciderit, non habebit subleuantem. Quòd si uerò aliquo abiuistis, easq; ad breue aliquod tempus reliquistis; summum est periculum; ne reditum vestrum procrastinate, redite ad uestras oues; omni celeritate recurrite. An nondum uidetis, ut uestro desiderio æstuent, ut langueant? vos illæ miserabili balatu ad se reuocant; insidiantes & circa caulas oberrantes lupos horrent, crudeles corporis sui laniatus pertimescunt. aliæ uerò uestra absentia fieri posse existimant, ut luce illa sublata, quæ ipsis ex Christi præcepto, ad rectum salutis iter prælucere debet; in tenebris uersentur, omnibus locis impingant, concidant, pereant. Vos illis in tantis tenebris erroris & inscitiæ, quæ uniuersum propè orbem contexisse uidentur; vos, inquam, iam tandem clarissimum lumen præferte, densam hanc caliginem dispellite, ueram illam lucem, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, omnibus conspiciendam præbete. Excitate uos ad vestrum officium; immo uerò Christi domini uox omni uos ardore ad uestrum munus peragendum incendat, atque inflammet. Reuocate in memoriam sanctissimas illas eius uoces; Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Imitamini pastorem illum,

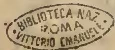
qui

qui aberrantem à grege ouem, summa diligentia, ac studio perquisiuit; inuentam suis humeris sustulit; sublatam ad cæteras aggregauit. Quod quidem uos ipsos facere oportet. Non hoc per ministros munus rectè perficitur. Non hic aliena opera utendum est; inuisum illud atque odiosum seruatori nostro mercenariorum nomen hæc functio longè à se repellit: vos, uos ipsos postulat. Quod in uos ipsi facitis, quomodo ea, quæ paulò ante strictim attigi, perficietis? aut quomodo boni pastoris partes atque officium explebitis? quomodo si longius ab ouibus uestris abfueritis, quod infirmum est con- *Ezech.34*
solidabitis? quod ægrotum est, quomodo sanabitis? quomodo, quod confractum est, absentes, alligabitis? quod abactum est, si non adestis, quomodo reducetis? quomodo quod periit, si præsentes non estis, conquiretis? Iam uerò, quomodo, si longius abieritis, mutuò inter uos uoces exaudietis? quomodo pastor oues; aut illæ pastorem suum cognoscent, si ille oues istæ pastorem suum, aut nunquam, aut raró admodum conspiciant? Date operam, Patres, ne illud in uos rectè ac cum ratione cadere uideatur, Dispersæ sunt oues meæ eò, quòd *Ezech.34*
non esset pastor: & factæ sunt indeuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt, errauerunt greges mei in cunctis montibus & in uniuerso colle excelso; & super omnem faciem terræ; dispersi sunt greges mei, & non erat, qui requireret; non erat, inquam, qui requireret. Propterea pastores audite uerbum domini. Hæc dicit dominus Deus. Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem. Perhorrescite, Patres, exhorrescite uocem illam; O pastor, & idolum, derelinquens *Zach.11*
gregem. gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius. Brachium eius ariditate siccabitur; & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur. O acer-

bam, Patres, ò terribilem comminationem. Quæ omnia, ut quàm longiſſimè à uobis remoueatis, ut acutiſſimum illum diuinæ ultionis gladium non à brachio tantùm ueſtro repellatis; ſed ut etiam iugulum ueſtrum; cui ille, niſi dicto audientes eſtis, iam imminet; à ſæuiſſimo illo mucrone ſubtrahatis; quod ueſtri officii eſt, facite, diuinæ uoluntati atque imperio obtemperate. Quod ni facitis, cauete ne in Dei uiuentis manus incidatis. O' terribiles, ò ineuitabiles ultionis diuinæ manus. Hinc, rebus fœliciter, ut ſpes eſt, confectis, concitatiſſimo curſu domum iter arripite; lucem ueſtris ouibus præferte, ne in auia, & ſenticoſa aliqua loca, ne in præcipitia deferantur. Sed quo rapior? quid ago imprudens? Ignoſcite, Patres, longius me orationis quaſi quidam æſtus abripuerat. Num ſum neſcius quales uos ſitis? Nihil mea iſta cohortatione opus eſt, ueſtra uos ſponte, ampliſſimi Patres, quæ ueſtræ ſint partes optimè intelligitis; & quod intelligitis, nullo monitore, ueſtra uoluntate incitati, & eximio charitatis ardore incenſi, præclarè, & ſumma cum omnium bonorum admiratione, ac prædicatione peragitis. Iam uideor mihi uidere illum diem, cùm, dimiſſo Concilio, præclaræ illæ, & ſanctiſſimæ uoces ex ore ueſtro excipientur: cùm alter certatim alterum ſummo ſtudio ad ſuum munus inuitabit; cùm mutuis uos cohortationibus, ueluti ſtimulis quibusdam, in hunc modum impelletis. Age ſis, frater, eamus. Heus tu nunc iter ingrediamur. quid ceſſamus? pergamus, pergamus ad oues noſtras, quas ſuo Chriſtus ſanguine redemptas, noſtræ fidei commiſit, quarum item ſangui-
Ezech. 34 nem de manibus noſtris requiret. Age nunc diligenter
Prou. 27 cognoſcamus vultum pecoris noſtri, noſtros greges con ſideremus; in numerato noſtras oues habeamus, age-
Ioan. 10. dum, nominatim eas uocemus; educamus ad paſtum;
Num. 27 ſequentibus præeamus; luporum rabidos ab eis morſus

arceamus;

arceamus; ſaluas & incolumes domum iterum reducamus; vt cùm ſumus ille Paſtor rationem à nobis repoſcet, intrepidè in medium prodire; & his eum uocibus fidenter alloqui audeamus. En tibi Pater cœleſtis, quem mihi gregem tradidiſti, eum ego tibi integrum conſeruaui; tu illius miſerere, & unà cum Paſtore in optatam illam tuam ſedem, & beatorum domicilium, transferas; ut ibi dulciſſimo tuo aſpectu læti perfruamur; ut oculos noſtros diuinitatis tuæ ſplendore, ac pulchritudine perpetuò paſcamus; ut tibi ſempiternas laudes, & gloriam in excelſis canamus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

REGESTVM.

A B C D E F.

Omnes ſunt quaterniones, præter F. duernionem.

VENETIIS EX OFFICINA
IORDANI ZILETI.
M. D. LXII.

